



Ett närmast osannolikt fynd. Europas första och hittills enda dvärgsångare upptäcktes, fångades och ringmärktes på Landsort den 10 oktober 1991.

Foto: Anders Haglund

MEGA RETRO

Dvärgsångaren på Landsort

Det är den 10 oktober 1991. **Björn Söderlund** – som numera bor i Skåne, men på den tiden i Stockholm – tar lotsbåten ut till Landsort. Han har två ärenden. Dels att hänga in en videsångare som upptäckts på ön, dels att plåta fyren till en artikel i tidningen Land. Han har en halv dag på sig innan båten ska gå tillbaka.

Den första uppgiften är snabbt avklarad. Videsångaren visar upp sig fint och fångas sedermera. Efter en runda på norra delen av ön kommer Björn tillbaka till den södra. Det är fortfarande flera timmar innan båten ska gå. Han beger sig ner till södra delen för att plåta fyren.

Explosivt varningsläte

I en trång dal strax norr om fyren hör han ett intensivt och explosivt varningsläte med en sådan frenesi att han aldrig hört något liknande tidigare. En sparvhök kommer strykande och det är den som fått igång fågelns. Hela tiden hör Björn varningslätet, men han kan inte se fågelns. Efter en liten stund kommer den dock flygande och sätter sig på ett skyddat ställe vid några hopprullade ringmärkningsnät.

Björn får in den i handjagaren och konstaterar att det är en liten phylloscopus, den sitter vänd från sidan och tittar lite snett bakåt precis som på bilden ovan. Björn ser just då inte något av stjärten men den har kort hals

och kraftigt bröstparti, den ger ett kompakt intryck och tanken går först till kungsfågel-sångare, men den är silvrigt grå och har ett kort ögonbrynsstreck samt en vit haklapp.

– Hela tiden jag studerar den fortsätter den att varna intensivt, en oändlig ramsa ”tjitt-tjitt...”, med en gnisslig kvalitet som jag aldrig förr hört, berättar Björn som ser fågelns i fint ljus och på ett avstånd av 8-10 meter.

– Den här måste minst vara av mega-klass, minns jag att jag tänker, en art jag inte klarar av på rak arm.

Den fågelbok han har med sig är Fåglar i färg, men den ligger i ryggsäcken vid båtka-jen. Han går lite längre söderut för att plåta fyren, ett av hans egentliga ärenden. När han kommer tillbaka har dimma vällt in från ha-vet, men han hittar omedelbart fågelns igen. Nu sitter den två meter upp i en ung ask med kraftig krona.

– Jag kommer den väldigt nära och den varnar fortfarande. Den är iögonfallande livlig och utmärker sig från allt annat som jag sett

genom att under födosöket hela tiden nervöst rycka med vingar och stjärt.

– Den hoppar ner på marken och jag kan se hur extremt kort handpennprojektioner är, att också stjärten är kort är inte lika uppenbart eftersom de mycket korta vingarna får stjärten att verka mycket längre än vad den egentligen är.

Liknar mest en gråsångare

Björn ger sig tillbaka till båtka-jen, fiskar upp fågelboken ur ryggsäcken och konstaterar att den såväl i text som bild bäst motsvarar bokens beskrivning av gråsångare.

– Det får bli en gråsångare så länge, minns jag att jag tänker.

Det tar nu inte lång stund innan båten ska gå tillbaka. Han beger sig till fågelstationen för att larma personalen som består av **Anders Engström, Fredrik Forsberg och Bosse Holst**. Gäster på stationen är **Anders Haglund** och **Magnus Jäderblad**. Bara Anders Engström är på stationen, de andra är ute och skådar efter avslutad ringmärkning. Anders håller på att packa för att åka hem, men springer ner till södra delen och sätter snabbt upp ett nät.

Inom bara några minuter är fågelns fångad. Med varsamma händer stoppar han ner den i ringmärkarpåsen. På väg mot stationen passerar han hamnen och visar upp fågelns för de skådare som ska åka hem.

Björn får nu tillfälle att höra fågelns lock igen, med närkaraktär. Jodå, den där gnissliga kvaliteten är inte att ta miste på konstaterar han, då fågel lockar ett par gånger på sitt explosiva sätt. Det är nu också uppenbart att fågel inte har vita ytterkanter på stjärten, att det därför inte kan vara gräsångare som första budet var. De övriga i stationspersonalen har nu blivit larmade och är på plats. Innan Anders Engström kliver ombord på båten för att åka hem lämnar han över fågel till Fredrik Forsberg med orden "Bestäm den här".

Fågeln tas till fågelstationen och resten av gänget tar båten tillbaka till fastlandet.

Kliar sig i huvudet

– När vi studerar den inne på fågelstationen kliar vi oss i huvudet, berättar Fredrik Forsberg. Vad är det!?

Händer som skakar av upphetsning tar alla mått och undersöker fågel. Samtidigt utstöter den främmande tungsmackande lockläten. De håller i en kungsfågelstor *Phylloscopus* som inte stämmer med något de sett tidigare. Fredrik Forsberg erinrar sig att han hört talas om en art som heter Plain Leaf Warbler. I ett häfte på stationen hittar de arten och både vingformel och mått stämmer!

Telefonkonsultation

Efter telefonkonsultation där Fredrik ringer till **Göran Wallinder** på Falsterbo fågelstation, **Göran Frisk** på Riksmuseet, **Johan Nilsson** och **Staffan Rodebrand** blir de till sist helt säkra, det är en dvärgsångare, *Phylloscopus neglectus*.

– Vi dokumenterar den med video och småbild innan den släpps, berättar Anders Haglund.

– Under videofilmningen lockar den ett par gånger vilket är en av de viktigaste orsakerna till att Rk beslutar sig för att godkänna detta för VP osannolika fynd, påpekar Anders.

En av nyckelkaraktärerna som avgör bestämningen är också att fågel har fotsulor som är olivtonat gröna.

Försvinner

– När vi släpper dvärgsångaren i "Södra Lunden" strax intill stationen har det redan börjat skymma. Den flyger genast upp i de höga trädskronorna och försvinner, berättar Bosse Holst.

Vid det här laget har skådarna som var med på ön kommit iland vid Ankarudden. En av dem ringer från en telefonkiosk för att höra vad stationspersonalen kommit fram till och får beskedet att det är en dvärggransångare (den hette så på den tiden) de sett.

Staffan Rodebrand läser ut fyndet på svaren och dagen efter är ett 15-tal skådare, däribland ett par skåningar, på plats och terrängen runt stationen finkammas.

Vid ett tillfälle hoppar en grå *Phylloscopus* ut ur undervegetationen, men efter en stunds upphetsat studerande kan det konstateras

Efter litteraturstudier och telefonkonsultation blev dvärgsångaren till slut bestämd. En nöjd Bosse Holst visar upp den pyttelilla fågel innan den släpps.

Foto:
Anders Haglund



vara falskt larm – det är "bara" en tristisgransångare...

Till sist konstaterar Bosse Holst att det under hela första hälften av oktober var ett giftigt väderläge på Landsort.

– Det var inte mycket fågel, men bland dem som fanns var rariteterna klart överrepresenterade. Under veckan då dvärgsångaren upptäcktes fångades sibirisk järnsparv, kungsfågelsångare och taigasångare. Och veckan efter dök "surmesen" (azurmes x blåmes) upp.

Hur länge var den kvar?

Fem dagar senare, fortfarande under den giftiga perioden, befinner sig Björn åter ute på Landsort.

Och nu händer det igen! Första gången var det en sparvhök som var orsak till att dvärgsångaren triggades igång, nu återupptäcks dvärgsångaren av Björn, men det som triggar igång fågel den här gången är en fågelskådare på vandring norrut på vägen, precis där "Lunden" tar slut i norr.

Björn, som befinner sig bakom bunkern 100 m västerut, får åter höra det skarpa locklätet med den där gnissliga kvaliteten, som upprepas med samma frenesi som första gången.

– Jag håller på att få slag för nu visste jag ju hur den låter och hade kollat i BWP av Cramp m fl där det skarpa lätet återges med engelskans "chit", i Helms "Warblers of Europe" använder Kevin Baker transkriptionen "chip", och i BWP finns mycket riktigt uppgif-

ten med om att lätet har en gnisslig kvalitet, engelskans "grating", berättar Björn.

Han tar sig med andan i halsen snabbt fram till skådaren som fått igång dvärgsångaren. Den varnar då fortfarande energiskt, men mattas betänkligt innan den försvinner upp i trädskronorna.

Ett sista "tjitt" hörs från en hög björk och sedan är tillfället förbi. Det tar bara några få minuter och Björn får aldrig se fågel den här gången, men den andre skådaren berättar att den fågel han sett i vägkanten var spolformad, liten och grå.

Björn är lika säker nu som då, att det var dvärgsångaren som han hört. Andra menar att en sådan art bestämmer man inte på lätet, åtminstone inte i Europa.

– Ett läte som är så avvikande att Rk har det som ett tungt argument när dvärgsångaren godkänns är dock svårt att förbise, replikerar Björn.

Trots allt kanske det inte var så konstigt att fyndet inte lästes ut på telefonsvararen när Björn senare på kvällen ringde och berättade att han ännu en gång hittat dvärgsångaren. Det väcker ändå en intressant fråga: var dvärgsångaren dragbar ända till den 15 oktober – utan att någon drog?

– BISTER

Kommentar: Dvärgsångaren på Landsort var och är fortfarande det första och enda fyndet av arten i Europa. Ett fynd från Holland är underkänt. Tre lyckliga C3-skådare har idag denna blytung art, som närmast häckar i Centralasien, på sin Sverigelista.